

Katedra žurnalistiky

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova

<https://www.doi.org/10.17234/9789533792101.08>

Čechy u moře: utopický prostor v literatuře

Abstrakt: Příspěvek představí a analyzuje literární motiv, jemuž dal ve svém dramatu *Zimní pohádka* vzniknout William Shakespeare, když umístil České království na břeh moře. Od šedesátých let dvacátého století se obraz Čech u moře s oblibou stává symbolem pro utopické, ideální představy u německojazyčných autorů, zejména Ingeborg Bachmannové a Paula Celana. Motiv Čech u moře se dále objevuje například v eseji a následné rozhlasové hře Hanse Magnuse Enzensbergera či v názvu rané povídky Franze Fühmanna. Později s ním pracují i čeští německy píšící spisovatelé Jiří Gruša a Libuše Moníková.

Klíčová slova: utopie, poezie, Shakespeare, poezie česká, poezie německá

Představa Čech ležících na mořském pobřeží a s tím související fiktivní „české moře“ je pozoruhodný motiv, z nějž těží nejen umělecký text nejen české, ale i světové literatury. Jde pochopitelně o literární mystifikaci. Nebo lépe řečeno o motiv paradoxní, o představu-oxymoron, která se proto stává metaforou utopického prostoru v poezii, próze i dramatu rakouských, německých a českých spisovatelů v dějinami zmítané druhé polovině dvacátého století. Některé jeho aspekty reprezentované na ukázkách literárních textů zamýšlí nastínit tato úvodní studie.

I. Jiří Žáček: *České moře*

Čím vším může být představa moře pro vnitrozemské Čechy, to ve svém sonetu s názvem *České moře* výstižně vyjmenovává současný český básník Jiří Žáček:

České moře, dárek od Shakespeara,
pohádkový omyl, který potěší,
cosi jako láska, naděje a víra,
moře pro neplavce, moře pro pěší,

moře bez vody a bez příboje,
nekonečné moře všeho, co bys chtěl,
moře mrtvých mýtů, moře nepokoje,
moře utonulé v buňkách našich těl,

moře sebeklamů, moře nebezpečí,
moře, které mumlá vyhynulou řečí,
zamořené moře, moře našich dob,

moře, z něhož zbyly útesy a břehy,
zkamenělé moře milosti a něhy,
moře hoře, naše kolébka i hrob. (Žáček 2015: 33)

Zdánlivě volným vršením představ toho, čím vším může být české moře, se lyrický subjekt dotýká vícera souvztažností této konotace. Krátce si je představme, než pronikneme k samotné utopické představě záchraného exilu zrcadlící se v literárních textech nejčastěji.

1. Aspekt geologický: „zkamenělé moře“

V metafoře zkamenělého moře můžeme zároveň spatřovat zcela konkrétní geologický vývoj území nynější České republiky. V dávné době se v ní totiž rozkládalo mělké křídové moře od Drážďan v Německu až po Moravu. V Čechách i na Moravě se proto stále nacházejí zkameněliny mořských živočichů, kteří u nás žili v době křídly (před 90 miliony let), ale v podobě známých trilobitů ještě mnohem dříve v prvohorách před 500 milióny let. Svým způsobem se tedy dá říci, že obyvatelé České kotliny i Moravského úvalu se procházejí po někdejšímořském dně.

2. Aspekt historický: „moře bez vody a bez příboje“

Ačkoli v současnosti musíme od hranic České republiky k jakémukoli mořskému pobřeží překonat stovky kilometrů, v historii českého království najdeme momenty, kdy tomu bylo jinak. Známy je v tomto ohledu zejména Přemysl Otakar II., o němž se traduje, že za jeho vlády dosahovalo území českého království až k pobřeží Jadrana v oblasti od Terstu k Bibione. Striktně vzato tomu tak ovšem nebylo (inkriminované území Akvilejského patriarchátu (jinak též Furlánska) mu bylo na rozdíl od jiných získaných území pouze předáno do správy, patriarchou samotným nikdy

jmenován nebyl). Nepřímo však měli Češi přístup k moři bez nutnosti překročit státní hranice v období vlády Jagellonců a pochopitelně v období Rakouska-Uherska.

Ani baltské pobřeží nebylo v historických dobách Českému království vzdálené – zejména na konci vlády Karla IV., který získal roku 1373 Braniborské markrabství, byť jen na necelých padesát let. V husitském období se zakreslovalo do českých map i pobřeží Baltského moře – neboť sem směřovala jedna z nejúspěšnějších spanilých jízd. Roku 1433 Bratřiči dosáhli pobřeží blízko dnešního Gdaňsku. Toto tažení mělo ohlas i v literatuře, například v básni Svatopluka Čecha *Husita na Baltu*.

3. Aspekt ironický: „moře sebeklamů“

Výraznou stopu zanechala představa českého moře v české kultuře v podobě různých mystifikací poukazujících na českou touhu po moři. Z těch neznámějších zmiňme alespoň známou scénu z filmu *Jára Cimrman ležící, spící* (1983), v níž tento údajný český génius dopřál Čechům vlastní moře jako namalovaný velkoformátový obraz. Mystifikační a ironický potenciál má i devítidílný vlogument *České moře* režiséra Vojtěcha Moravce z roku 2017, v němž svérázný kutil Míra Čech představuje svůj záměr prokopat tunel skrze planetu, aby Česko propojil s oceánem.

Recesistický potenciál má rovněž záměr teplického občanského sdružení *Moře klidu*, které hodlá vybudovat vnitrozemské moře v Podkrušnohoří v prostoru zbytkových jam vytěžených hnědouhelných dolů. Voda do něj by měla být přiváděna z Baltu. Jednou z realizací spolku je Duchcovská marína – první námořní přístav v Česku, který byl otevřen roku 2014.

Roku 2009 byla v brněnském divadle Husa na provázku uvedena hra Davida Drábka v režii Vladimíra Morávka s názvem *České moře*. Jedná se o scénickou kabaretní koláž z jedenácti Drábkových her. Její uvedení v rámci cyklu *Perverze v Čechách* bylo podpořeno performancí obou tvůrců, kteří z Jadrana přivezli skutečnou mořskou vodu a vystavovali ji.

Ve všech zmíněných případech jde, možno soudit, o vyjádření touhy Čechů po moři jako hořce humorné metafory pocitu marnosti a malosti.

4. Aspekt genetický: „české moře, dárek od Shakespeara“

V jiném, sofistikovanějším kontextu vstupuje obraz Čech na mořském pobřeží v oblasti literatury. Je proto přínosné zaměřit se na genezi tohoto motivu, jež ve svém dramatu *Zimní pohádka* výrazně zpřítomnil William Shakespeare. Tato romance spadá do pozdního období autorovy tvorby. V České republice je populární také proto, že se částečně odehrává v kraji

nazvaném Bohemia, tedy v Čechách – i když historické ani zeměpisné odkazy ve hře neodpovídají skutečnosti. Některé teorie dokonce zpochybňují, že onou Bohemií autor myslel právě Čechy.

Děj *Zimní pohádky* začíná na Sicílii, na dvoře krále Leonta. Leontes je nejenom vládcem Sicílie, ale především žárlivým manželem, který nespravedlivě nařkne svou ženu, královnu Hermionu, z nevěry. Manželku za trest uvrhne do vězení, českého krále Polyxena, se kterým ho měla Hermiona podvést, chce dát zavraždit. Spletitý příběh se rozuzlí až po letech, kdy dospějí děti obou královských otců Florizel a Perdita, jejich sňatkem a usmířením rodičů Shakespearova romance končí.

Zimní pohádku Shakespeare psal na přelomu let 1610 a 1611. Její předlohou byla pastorální romance Roberta Greena s názvem *Pandosto aneb Triumf času* z roku 1588, která ve své době patřila k velmi oblíbeným textům. Shakespeare se jí drží téměř doslova, avšak některé motivy zcela převrací: zejména místa děje, tedy Sicílii a Čechy.

Skutečnost, že české království je ve hře umístěno na mořské pobřeží, znepokojuje už celé generace literárních vědců. Navíc Green a Shakespeare nejsou jediní angličtí spisovatelé období renesance, kteří Čechy využili jako exotickou kulisu pro příběhy plné žárlivosti a vášně. Někteří badatelé se domnívají, že tento obraz může mít svůj konkrétní předobraz v krvavé epizodě polsko-litevských dějin a do Anglie se nějakým způsobem mohl dostat s princeznou Annou, dcerou Karla IV a manželkou anglického krále Richarda II.

Shakespeare se s největší pravděpodobností nedopustil omylu ani mystifikace: jeho lokalizace idyllických Čech na mořské pobřeží je využita vědomě a účelově v kontrastu s chladnou Sicílií, která rovněž neodpovídá realitě. Do těchto exotických končin, kde se dějí zázraky, umístil svou hru i proto, že v ní najdeme skryté dobové narážky na autoritářský režim krále Jamese I.

II. Aspekt utopický

Tento aspekt představy Čech u moře vyčleňujeme do zvláštního oddílu, neboť se intenzivně projevuje zejména v literárním umění. A z důvodů, které objasníme níže, právě tento aspekt v Žáčkově básni chybí. Celkové vyznění básně Jiřího Žáčka směřuje spíše k metafoře „české marnosti“ (viz aspekt ironický). V Shakespearově dramatu Čechy vystupují – už absurdní lokalizací – jako pohádkové království s rysy utopie, v němž nacházejí domov vyhnanci. V této podobě pozoruhodným způsobem rezonují v německy psané literatuře od šedesátých let dvacátého století, a to jak v dramatu, tak v próze i poezii.

Pravděpodobně jako první tento motiv vědomě využil německy píšící básník židovského původu Paul Celan. Tento básník bez vlastní vlasti pocházel z Bukoviny, krajiny svého dětství a mládí, která byla po druhé světové válce rozdělena mezi Sovětský svaz a Rumunsko. V Celanově poezii však najdeme reálnou krajinu, která mu posloužila jako utopický obraz domova, jež ztratil. Jsou to Čechy a Morava a jejich hlavní město Praha. Sám Celan nikdy v Praze nebyl, přesto zaujímá toto město a českomoravská krajina svérázné místo v jeho tvorbě. Svůj vztah k českým zemím Celan vyjádřil nejvýstižněji v dopise kافkovskému badateli a nakladateli Klausu Wagenbachovi ze dne 9. 6. 1962:

„Vězte: také já jsem ‘fixován na Čechy’, dokonce vícenásobně, u mě to začalo Lubencem a Ústím nad Labem, kde má matka na útěku strávila několik pro mě, v budoucnu se zrodilšího monarchistu a příznivce Kafky, rozhodujících let. (Byla z oněch uprchlíků z řad východních Židů, o nichž deník jistého K. může mnohé vyprávět). A tak Vás nepřekvapí, že jsem téhož dne resp. odpoledne jako Váš ‘Bémák’ ukořistil druhou mapu, mapu Bohemie, za jistými účely i bezúčelnostmi. ‘Bohemia’ –! Země ze ‘Zimní pohádky’. A co té se týče ... dobrý Harry Heine zvaný ‘rána’, ten mi nejde z mysli.“ (Celan 2000: 360)¹

Klíčovou postavu v poezii i životě Paula Celana představuje jeho matka, která strávila se svou rodinou během první světové války v Čechách tři roky, na něž vzpomínala jako na nejšťastnější období svého života. Rodina nejprve pobývala v severočeském Lubenci, později v Ústí nad Labem. Celanův otec, k němuž Celana pojil podstatně chladnější a problematičtější vztah než k matce, přečkal první světovou válku v Černovicích, avšak po jejím konci vyhledal svou rodinu – otce a sestry – ve Vídni. Ti se sem stáhli z moravského Kyjova, kde pobývali od roku 1916. Roku 1917 zde, v Kyjově, zemřela Celanova babička, která tu byla i pohřbena.² Obou těchto vazeb si byl Celan dobře vědom a Morava i Čechy se tak řadí mezi mnohá jiná místa Evropy, jimiž je jeho poezie protkána. Celan v hledání vlastní identity nejednou zpracovává stopy z imaginární cesty do minulosti svých rodičů před holokaustem.

Čechy i Morava jsou tematizovány v šesté sloce básně *Všechno je jinak* [*Es ist alles anders*] ze sbírky *Růže Nikoho* [*Niemandrose*]:

¹ Překlad RM.

² Informace převzata z biografické publikace CHALFEN, Israel. *Paul Celan. Eine Biographie seiner Jugend*. Suhrkamp: Frankfurt am Main 1983. S. 30. Chalfen používá méně častý německy název Kyjova Gaia; běžnější je způsob psaní Gaya; navíc jej označuje za „německou vesnici“, ve skutečnosti se jedná o město, které mělo v roce 1917 kolem 4 000 obyvatel. Židovský hřbitov ani někdejší významná židovská čtvrť se v Kyjově nedochovaly.

[...]
 jak se jmenuje tvá země
 za horou a za rokem?
 Já vím, jak se jmenuje,
 Zimní pohádka, tak se jmenuje,
 jmenuje se Letní pohádka,
 tříletá země tvé matky, to byla ona,
 to je ona,
 putuje do všech stran, jako řeč,
 zahod' ji, zahod',
 a najdeš ji zase, jako
 ten oblázek
 z Moravského úvalu,
 tvá myšlenka nesla jej do Prahy,
 na hrob, na hroby, do života,
 dávno
 je pryč, jak dopisy, jak všechny
 lucerny, znovu
 jej musíš hledat, tady ho máš,
 je malý, bílý,
 tu leží, za rohem,
 u Normandie-Němenu – v Čechách,
 zde a zde a zde,
 za domem, před domem,
 je bílý, bílý, praví:
 Dnes – platí.
 Je bílý, bílý, paprsek
 vody jím pronikne, paprsek srdce,
 řeka,
 znáš její jméno, břehy
 jsou plny visutých dnů, jako to jméno,
 ohmatáváš je v dlani:
 Alba, Labe. (Celan 1986: 102–103)

V této básni, jejíž vznik je časově třeba klást do těsného sousedství výše citovaného dopisu Klausí Wagenbachovi, se prolínají nejrůznější kraje, lidé i mýty, z nichž čtenáři znalého širších literárních souvislostí i biografie Celana a jeho rodičů výklad prosvětlí zejména verš „tříletá země tvé matky“ a verše následující. Celan v básni dává oživit své vzpomínky na matku v jejích šťastnějších letech a zároveň evokuje Moravský úval, v němž leží jeho babička. Vše se slévá do obrazu bílého oblázku, kamene, které Židé podle svého zvyku kladou na hroby předků místo květin, omývaného vodami Labe. To se v posledním verši objevuje pod latinským názvem Alba [bílý].

Je nesmírně pozoruhodné, s jakou samozřejmostí, již dovysvětluje citovný dopis, Celan v básni spojuje motivy známých německých básní *Německo. Zimní pohádka* [*Deutschland. Ein Wintermärchen*] Heinricha Heina a *Znáš onu zem, kde citrón rozkvétá* [*Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen*] J. W. Goetha s pozdní Shakespearovou komedií. Mytizované České království v Celanově poezii dále zazní i v závěru básně *Řehtané modlitby tumb* [*Gewieberte Tumbgebete*] ze sbírky *Vláknitá slunce* [*Fadensonnen*] z roku 1968; a to dokonce v dialektálním označením „Bemen“ (správně: Böhmen). (Celan 2003: 239)

Paula Celana pojil hluboký umělecký i lidský vztah s rakouskou spisovatelkou Ingeborg Bachmannovou. Její nejznámější báseň nese název *Čechy leží u moře* [*Böhmen liegt am Meer*]. Autorka ji napsala roku 1964 po své skutečné návštěvě Prahy a do češtiny ji přeložil mimo jiné Ludvík Kundera:

Jsou-li tu domy zelené, do domu ještě vstoupím.
Jsou-li tu mosty netknuté, půjdu po dobré zemi.
Je-li strast lásky navěky ztracena, tady ji ztratím ráda.

Nebudu-li to já, bude to někdo, jako jsem já.

Hraničí-li zde se mnou slovo, hranici ponechám.
Leží-li Čechy dosud u moře, zas mořím uvěřím.
A věřím-li dosud v moře, doufám v pevninu.

Jsem-li to já, tak je to každý, kdo je tolik co já.
Nechci už pro sebe nic. Chci být sražena na dno.

Na dno znamená k moři, tam zase najdu Čechy.
Až na dno zničena, klidně se probouzím.
A ze dna nyní vím, a nejsem ztracena.

Pojďte sem, vy všichni Češi, mořeplavci, přístavní děvky a lodi
bez kotev. A nechcete být čeští – Illyrové, Veroňané
a Benátčané všichni? Hrejte komedie, jež budí smích

a jsou přítom k pláči. A stokrát mylte se,
jak jsem se mýlívala já a v zkouškách neobstála nikdy,
a přece obstála, jedenkrát pro podruhé.

Jako v nich obstály Čechy a jednoho krásného dne
dostaly milost být u moře a u vody nyní leží.

Hraničím dosud se slovem a s jinou zemí hraničím,
jakkoli málo, se vším hraničím a pořád, pořád víc,
Čech, potulný žák, jenž nemá nic a kterého nic nepoutá,
mořem, které je sporné, jen ještě obdařen spatřit zemi mé volby. (Kundera 1996: 194–195)

Prahu navštívila Bachmannová dvakrát: v lednu a na přelomu února a března roku 1964 na popud mladého rakouského publicisty a spisovatele Adolfa Opela, který ji rovněž doprovázel. Přijela sem ze Západního Berlína, kde pobývala po bouřlivém rozchodu se spisovatelem Maxem Frischem. Jednalo se pro ni o velmi složitou životní situaci, v níž jí Praha učarovala. Znovu se zde shledala s mýtem ztracené vlasti rakousko-uherské monarchie, v níž v míru koexistovala celá řada národů. Do Čech Bachmannová umístila svou virtuální středoevropskou vlast, v níž chtěla naplnit své utopické představy o setkávání národů, jazyků a kultur.³

Báseň Ingeborg Bachmannové se stala jakýmsi spouštěcím prvkem pro řadu interpretací, ale také dalších literárních textů různých žánrů, především v německy psané literatuře. Její literární interpretaci se věnuje i Libuše Moníková, německy píšící spisovatelka českého původu, ve své esejí *Böhmen am Meer [Čechy u moře]* z roku 1988. V jejím případě cesta do utopie směřovala opačným směrem, z Čech do Německa, kam roku 1968 emigrovala:

„Báseň Ingeborg Bachmannové ‘Čechy leží u moře’ vznikla roku 1964. O čtyři roky později jsem mohla zjistit, že báseň má aktuálnost, kterou bych jí v roce jejího vzniku nepřiznala. Ale neznala jsem ji ještě ani roku 1968. Zato jsem zažila Čechy – zemi, která už neleží u moře – do nichž vtrhly armády a vrátily je tam, kam měly podle nich patřit: na okraj stepi.

(...)

Zpět: Čechy u moře. Že to Shakespeare věděl, to mne nepřekvapuje. Ale když to tvrdí kdosi z pevniny, potom to patří k nutným vylepšením střední Evropy.

(...)

Úloha sobě samé, pokora, pýcha, to je cena za umění. Čechy u moře jsou nedosažitelná říše poezie na obzoru, která bývá spatřena ve vzácných okamžicích a v těch nejvzácnějších se na ni dá i vstoupit, trvale se dá obývat jen za cenu odevzdání se. Sporné moře, které leží mezi básnířkou a zemí její volby, je labilní existence s harvardským úsměvem a příliš vysokými podpatky, které však vždy potřebovala jako oporu.“ (Moníková 1994: 56)⁴

Motivu Čech u moře se ve své tvorbě opakovaně chopil i Jiří Gruša. Ačkoli debutoval jako básník, prosadil se později spíše jako prozaik. Po své nedobrovolné emigraci se usadil v Západním Německu a podobně jako Libuše Moníková si zvolil jako svůj literární jazyk němčinu; psal přesto

³ O návštěvě Prahy oběma rakouskými intelektuály včetně jejich sledování tajnou policií podrobně referuje stať *Doba ledová. Pokus o rekonstrukci pražské cesty Adolfa Opela a Ingeborg Bachmannové* Anne Lungové.

⁴ Překlad RM.

nadále i česky a vrátil se k poezii. Čechy u moře pro něj ve stejnojmenné básni z roku 1986 představují šifru vysněných svobodných Čech bez diktatury komunistického režimu. Báseň později vyšla ve sbírce *Grušas Wacht am Rhein aneb Putovní ghetto*.

K stáru jsem přišel
do Čech u moře
odkud se nevyhání
kde voda voní
a koná svou práci

můj dům je plný
veselých přátel
kteří foukají
do lesklých lastur

na skále
mezi mořem a zemí
se rozpíná kříž
čitelný ze stínu
na mokrém písku

za odlivu
kráčíme bosí
užaslí nad tím
že jsme

do našich šlápot
vsakuje voda
a mění je v oči
– osidla hvězd

vpředu se
rozsvěcí přístav
kde pijí absint

tam ti
dávají k lepšímu
píseň
když se k nim vrátíš

Petr Jirka a Ivan
mě zdraví a jedna
z mých bývalic pláče
ačkoli já si myslel
že na mě zapomněla

a moji synové
kteří šli ráno
nalovit ryby
mi nyní nesou
přátelské delfíny

oceán mluví
větrnou řečí
když jdeme k místům
odkud jsme rod

a já se zas směju
tím smíchem
který mi
zjednával nenávisť

ale ne tady
v přímořských Čechách
ne tady před racky
hlučnými jako já

je dobré smát se tak
mimoděk

je dobré
naslouchat této
úporné vodě

je dobré
vést domů
knížata
přimořských Čech (Gruša 2001: 92–94)

V české literatuře se s obrazem Čech tentokrát nikoli na mořském pobřeží, ale mořem zaplavených setkáme také v experimentálním románu *Daleko od stromu* Zuzany Brabcové, který vyšel v exilu roku 1986. Voda je v románu přímo klíčovým elementem, jednak jako živel, z nějž jsme vzešli, jednak jako nositel očištné potopy, která v románu Čechy zaplaví. Opět, podobně jako u Moníkové a Gruši, se tak objevují politické konotace traumatu z roku 1968.

Podobně jako Brabcová se motivu Čech u moře chopil německý básník Hans Magnus Enzensberger, když do knihy své esejů *Ach Evropa!* [*Ach Europa!*] z roku 1987 zahrnul epilog, nazvaný *Čechy u moře* [*Böhmen am Meer*] (Enzensberger 1987: 449–500). Jde o futuristickou reportáž z Evropy roku 2006. Poslední zastávkou amerického reportéra Timothyho Taylora na ces-

tě dystopickou Evropou je „hlavní město blouznivců“ Praha. Cestou na letiště mu taxikář, jinak student obecné a srovnávací literatury, vypráví, že v Praze žije kvůli blahodárnému vlivu zdejšího mořského vzduchu. Na závěr je ve hře citována báseň Ingeborg Bachmannové.

Motiv Čech u moře inspiroval i jiné německy píšící spisovatele, a to bez souvislosti s citovanou básní. Ještě před Ingeborg Bachmannovou jej počátkem šedesátých let ve své povídce *Čechy u moře* [*Böhmen am Meer*] oživil východoněmecký spisovatel s českými kořeny Franz Fühmann (Fühmann 1982: 283–318). Vypráví o spisovateli, který tráví léto na baltském pobřeží, a jeho bytné: zatrpklé sudetské Němce, která byla vytržena z českého vnitrozemí a přesídlena na mořské pobřeží. Povídka je rovněž plná odkazů na Shakespearovu *Zimní pohádku*. Motiv Čech u moře byl využit dokonce i v moderním německém dramatu, konkrétně jde o hru *Čechy u moře* [*Böhmen am Meer*] od Volkera Brauna uvedenou poprvé roku 1992.

Avšak jinak než u nich je pro Celana, Bachmannovou, Moníkovou i Grušu příznačná představa Čech u moře jakožto místa, „odkud se nevyhání“, řečeno s Jiřím Grušou. Místa, kde je bezpečno, kde nezuří válka, kde se dá zotavit z utrpených traumat, ale také místa, kde nevládne totalitní systém. V souladu s Shakespearovou vizí místem, kde se dějí zázraky – stejně, jako je zázračná představa Čech na mořském pobřeží. Zázračná, utopická a uzdravující.

Prameny

- Brabcová, Z. 1991. *Daleko od stromu*. Praha: Československý spisovatel.
- Braun, Volker. 1992. *Böhmen am Meer, ein Stück*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Celan, P. 2000. *Gesammelte Werke VII*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Celan, P. 2003. *Die Gedichte. Kommentierte Gesamtausgabe*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Celan, P. 1986. *Sněžný part*. Přeložil Ludvík Kundera. Praha: Odeon.
- Enzensberger, H. M. 1987. *Ach, Europa! Wahrnehmungen aus sieben Ländern*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Fühmann, F. 1982. *Erzählungen 1955–1975*. Rostock: Hinstorf.
- Kundera, L. 1996. *Vůně soli*. Olomouc: Vydavatelství univerzity Palackého.
- Moníková, L. 1994. *Prager Fenster*. München, Wien: Hanser.
- Žáček, J. 2015. *Sonety*. Praha: Šulc – Švarc.

Literatura

- Gruša, J. 2001. *Grušas Wacht am Rhein aneb Putovní ghetto*. Praha – Litomyšl: Paseka.
- Hilský, M. 2015. *Shakespeare a jeviště svět*. Praha: Academia.
- Lungová, A. 2015. *Doba ledová. Pokus o rekonstrukci pražské cesty Adolfa Opela a Ingeborg Bachmannové. „Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů“*, 9, 3. S. 25–36.
- Opel, A. 2001. *„Wo mir das Lachen zurückgekommen ist...“*. *Auf Reisen mit Ingeborg Bachmann*. München: Langen Müller.
- Žáček, J. 2015. *Sonety*. Praha: Šulc – Švarc.

Bohemia by the sea: utopian space in literature

*The paper analyses the literary motif that was introduced by William Shakespeare in his drama *The Winter's Tale*, when he placed the Czech Kingdom on the seashore. Since the 1960s, the image of Bohemia by the Sea has become a symbol of utopian, ideal ideas by German-speaking authors, in particular Ingeborg Bachmann and Paul Celan. The motif of Bohemia by the Sea also appears, for example, in Hans Magnus Enzensberger's essay and subsequent radio play, or in the title of Franz Fühmann's early short story. Later, Czech German writers Jiří Gruša and Libuše Moníková also worked with it.*

Keywords: *utopia, poetry, Shakespeare, Czech poetry, German poetry*